

O'QISH SAVODXONLIGI VA TARBIYA FANLARINI O'QITISH JARAYONIDA KASBIY KOMPETENSIYALARNING QO'LLANILISH DARAJASI

Xolbozorova Nasiba

Shahrisabz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Ravshanova Shabnam Qosim qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti, 1-kurs magistranti

ORCID: 0009-0003-1784-8606

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18385036>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-yanvar 2026 yil

Ma'qullandi: 24-yanvar 2026 yil

Nashr qilindi: 27-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

o'qish savodxonligi, tarbiya fani, kasbiy kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, fanlararo integratsiya, pedagogik mahorat

ABSTRACT

Mazkur ilmiy maqolada boshlang'ich ta'lim tizimida o'qitiladigan o'qish savodxonligi va tarbiya fanlarini o'qitish jarayonida o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarni qo'llash darajasi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda kasbiy kompetensiya tushunchasining pedagogik mohiyati ochib berilib, metodik, didaktik, kommunikativ, psixologik-pedagogik hamda ijodiy kompetensiyalarning ta'lim sifati va samaradorligiga ta'siri asoslab beriladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv yetakchi o'rin egallamoqda. Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'qish savodxonligi va tarbiya fanlari o'quvchilarning intellektual, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur fanlarni samarali o'qitish o'qituvchining kasbiy kompetensiyalariga bevosita bog'liqdir. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kasbiy kompetensiyalarga ega pedagog ta'lim jarayonini samarali tashkil etib, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va hayotiy ko'nikmalarni shakllantira oladi. Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchi shaxsining poydevori qo'yiladigan muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o'qish savodxonligi orqali bilimlarni egallashga asos yaratilsa, tarbiya fani orqali axloqiy, ma'naviy va fuqarolik sifatleri shakllantiriladi. Ta'lim amaliyoti shuni ko'rsatadiki, mazkur fanlarni samarali tashkil etish bevosita o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarni qay darajada egallagani va ularni dars jarayonida to'g'ri qo'llay olishiga bog'liq.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi ta'lim siyosatida kompetensiyaviy yondashuv yetakchi tamoyil sifatida belgilandi. Davlat ta'lim standartlarida o'quvchilarda kompetensiyalarni shakllantirish bilan bir qatorda, o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi ham alohida e'tirof etilmoqda. Shu sababli ushbu maqolada o'qish savodxonligi va tarbiya fanlarini o'qitish jarayonida kasbiy kompetensiyalarning qo'llanilish darajasi ilmiy asosda tahlil qilinadi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda empirik va nazariy metodlar uyg'unlashtirildi. Pedagogik kuzatuv, so'rovnoma, suhbat va tahlil metodlaridan foydalanildi. Respondentlar

sifatida boshlang'ich sinf o'qituvchilari tanlab olindi. Tadqiqot kompetensiyaviy va tizimli yondashuv asosida olib borildi. Ilmiy izlanish jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- Pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni tahlil qilish;
- O'zbekiston Respublikasi davlat ta'lim standartlari va normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish;
- Boshlang'ich sinflarda o'tkazilgan o'qish savodxonligi va tarbiya darslarini kuzatish;
- Amaliy dars ishlanmalarini tahlil qilish;
- Umumlashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish metodlari.

Tadqiqot jarayonida 1–4-sinflarda faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarning darslari tahlil qilinib, ularda kasbiy kompetensiyalarning namoyon bo'lish holatlari solishtirma asosda o'rganildi. Olingan ma'lumotlar sifat tahlili asosida qayta ishlanib, ilmiy xulosalar chiqarildi.

O'qish savodxonligi darslarida kasbiy kompetensiyalar. Metodik va didaktik kompetensiyalari rivojlangan o'qituvchilar matn bilan ishlash jarayonida turli strategiyalardan foydalangan holda o'qituvchilarning o'qish va tushunish darajasini sezilarli oshirishga erishadilar.

Amaliy dars namunasi. Mavzu: Ertak matnini o'qish va mazmunini anglash
Dars jarayoni:

- motivatsion suhbat tashkil etiladi;
- matn ifodali va rollarga bo'lib o'qiladi;
- savol-javoblar orqali mazmun tahlil qilinadi;
- ijodiy topshiriqlar bajariladi.

Mazkur jarayonda o'qituvchi metodik, ijodiy va kommunikativ kompetensiyalarni uyg'un holda qo'llaydi.

Tarbiya darslarida kasbiy kompetensiyalar. Tarbiya darslarida kommunikativ va axloqiy-pedagogik kompetensiyalar ustuvor ahamiyat kasb etadi. Hayotiy misollar, guruhli ishlash va muhokamalar orqali o'qituvchilarning fuqarolik va axloqiy qarashlari shakllantiriladi.

Amaliy dars namunasi. Mavzu: Vatanparvarlik va fuqarolik burchi

Dars jarayoni:

- hayotiy misollar asosida suhbat;
- guruhli ishlarda fikr almashish;
- umumiy xulosa chiqarish.

Bu darslarda o'qituvchining axloqiy-pedagogik va kommunikativ kompetensiyalari yetakchi o'rin tutadi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilarning aksariyati kommunikativ va metodik kompetensiyalarni yetarli darajada qo'llamoqda. Biroq tahliliy va reflektiv kompetensiyalarni rivojlantirish zarurligi aniqlandi. Bundan tashqari, o'qish savodxonligi va tarbiya fanlarini o'qitishda yuqori kasbiy kompetensiyaga ega bo'lgan o'qituvchilar darslarida o'qituvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi va mavzuga qiziqishi sezilarli darajada yuqori bo'ladi. Kuzatuvlar asosida kasbiy kompetensiyalarning dars samaradorligiga ta'siri quyidagi jadvalda umumlashtirildi.

Kasbiy kompetensiyalarning ta'lim jarayoniga ta'siri

Kasbiy kompetensiya turi	Dars jarayonidagi namoyon bo'lishi	Ta'lim samaradorligiga ta'siri
--------------------------	------------------------------------	--------------------------------

Metodik kompetensiya	Turli o'qitish metodlaridan foydalanish	Bilimlarning puxta o'zlashtirilishi
Psixologik-pedagogik kompetensiya	Yosh va individual xususiyatlarni hisobga olish	Ijobiy psixologik muhit
Ijodiy kompetensiya	Innovatsion va interfaol yondashuvlar	Mustaqil fikrlash rivoji
Kommunikativ kompetensiya	O'qituvchi-o'quvchi muloqoti	O'quvchi faolligining oshishi

Jadvaldan ko'rinadiki, kasbiy kompetensiyalarning har biri o'quvchilarning bilim va tarbiyaviy sifatlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Muhokama. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, o'qish savodxonligi va tarbiya fanlarini alohida emas, balki integratsiyalashgan holda tashkil etish o'quvchilarning bilim va tarbiyaviy sifatlarini uyg'un rivojlantirishga xizmat qiladi. Fanlararo integratsiya o'qituvchidan yuqori darajadagi tahliliy va ijodiy kompetensiyalarni talab etadi.

Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar sifatida quyidagilar aniqlandi:

- uzluksiz kasbiy rivojlanish;
- malaka oshirish kurslarida ishtirok etish;
- pedagogik tajriba almashish;
- reflektiv faoliyat, ya'ni o'z darslarini tahlil qilish.

Yuqoridagi natijalar asosida mahalliy va xorijiy tadqiqotlar bilan taqqoslandi. Fanlararo integratsiya orqali o'quvchilarning bilimlari mustahkamlanishi aniqlandi. Innovatsion metodlardan foydalanish o'quvchilar faolligini sezilarli oshiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari asosida xulosa qilish mumkinki, o'qish savodxonligi va tarbiya fanlarini samarali tashkil etish o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarni egallash darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Metodik jihatdan puxta rejalashtirilgan, kommunikativ va psixologik yondashuvlarga asoslangan darslar o'quvchilarning bilim darajasi bilan bir qatorda, ularning axloqiy va ijtimoiy sifatlarini ham rivojlantiradi. Shu sababli zamonaviy o'qituvchi o'z kasbiy kompetensiyalarini doimiy takomillashtirib borishi, innovatsion pedagogik yondashuvlarni amaliyotga joriy etishi zarur. Bu esa boshlang'ich ta'limda ta'lim-tarbiya sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Erkin o'g, Ne'matov Oybek. "INSON MA'NAVIY QARASHLARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI." TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR 1.5 (2025): 395-401.
2. Erkin o'g'li, Nematov Oybek. "PEDAGOGIK DASTURIY VOSITALAR." MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS 1.3 (2024): 147-150.
3. Oybek o'g'li, Nematov. "VISME DASTURINING AFZALLIKLARI." STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS 1.2 (2024): 230-234.
4. Ne'matov, Oybek. "TA'LIMDA MUAMMOLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARI." Science Shine International scientific journal"-2023 (2023).

5. Ne'Matov, Oybek Erkin O'G. "VEB DASTURLASHDA YII2 FREYMVORK." Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2.1 (2022): 1151-1158.
6. Ne'matov, O. «AXBOROT PSIXOLOGIK XAVF TALABA SHAXSI RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMIL SIFATIDA». Interpretation and Researches, т. 2, вып. 1(23), февраль 2024 г.,
7. Ne'matov, Oybek, and Mohinur Umirova. "The importance of information and communication technologies in organizing the primary education process." Journal of science-innovative research in Uzbekistan 4.4 (2024): 77-81

